

Sborník Jihočeského muzea v Českých Budějovicích Přírodní vědy

Acta Musei Bohemiae Meridionalis in České Budějovice - Scientiae naturales

Sbor. Jihočes. Muz. v Čes. Budějovicích, Přír. vědy

52

232–235

2012

Vyskytuje se ještě plch zahradní *Eliomys quercinus* (Mammalia: Rodentia: Gliridae) v Brdech?

Does the garden dormouse *Eliomys quercinus* (Mammalia: Rodentia: Gliridae)
still occur in the Brdy Mts (Czech Republic)?

Václav MIKEŠ^{1,2} & František SEDLÁČEK¹

Přírodovědecká fakulta Jihočeské univerzity¹, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích²

Abstract. A field survey verifying the presence of the garden dormouse (*Eliomys quercinus*) was carried out in the Brdy Mts (Czechia) during the period 2006–2009. For this purpose live-trapping sessions were conducted at eight different localities, where as a rule talus habitat was present (the total trapping effort was 331 trap-nights). No garden dormice were caught, although the open scree are commonly inhabited by this species in the nearby Bohemian Forest. The presented paper also summarizes all historical records of garden dormouse from the Brdská vrchovina Highlands. On the basis of our results the garden dormouse should be considered very rare in the Brdy Mts. Moreover its extinction in the area cannot be excluded.

Key words: Brdská vrchovina Highlands, Hřebeny Hills, Jince military training area, critically endangered, scree.

Abstrakt. V průběhu let 2006–2009 byla v Brdech podniknuta celá řada pokusů o odchyt plcha zahradního (*Eliomys quercinus*). Kontrolní odchyty do živolovných pastí byly uskutečněny na celkem osmi lokalitách s přítomným obnaženým skalnatým podkladem (obvykle se jednalo o otevřené kamenné moře). Celkové odchytové úsilí činilo 331 pastí nocí. Během průzkumu nebyl odchycen žádný plch zahradní, což je ve značném kontrastu s naší zkušeností ze Šumavy, kde se tento druh na otevřených kamenných mořích vyskytuje běžně. V článku jsou taktéž shrnuty všechny historické záznamy plcha zahradního z Brdské vrchoviny. Na základě prezentovaných výsledků je nutné plcha zahradního v Brdech považovat za velmi vzácného, přičemž ale zároveň není možné vyloučit jeho úplné vymizení v tomto území.

Klíčová slova: Brdská vrchovina, Hřebeny, VVP Jince, kriticky ohrožený, kamenné moře.

Úvod

Brdská vrchovina patří k tradičním oblastem výskytu plcha zahradního (*Eliomys quercinus*) u nás, která ve vnitrozemí Čech zároveň představuje jediné území s nálezy uvedeného druhu po druhé světové válce. Plch zahradní zde byl zaznamenán již v letech 1904 a 1932 u Strašic (mapovací čtverec 6248, ANDĚRA 1986), nadto se ve sbírkách Národního muzea v Praze nachází doklad jeho výskytu z 10. 8. 1925 z lokality Tok (= Vysoký Tok), ležící na pomezí kvadrátů 6249 a 6349 (M. Anděra in litt.). V poválečných letech byl plch zahradní zjištěn na dvou lokalitách ve čtverci 6448. Nejprve byl

dle sdělení J. Andresky v roce 1949 pozorován v lovecké chatě poblíž Chynína (M. Anděra in litt.), následně se ho podařilo prokázat až při inventarizačním průzkumu PR Fajmanovy skály a klenky: 11. 4. 1981 zde byli do dřevěné živochytné pasti odchyceni 2 ex., 16. 5. 1981 pak do sklapovacích pastí další 2 ex. (ČERVENÁ et al. 1981, ŠEDO 1982). Poslední pozorování plcha zahradního v Brdech pocházejí z roku 1994 z lesovny při zřícenině hradu Valdek v kvadrátu 6249 (ANDĚRA 1995). Pro úplnost dodejme, že z území těsně přiléhajícího k Brdské vrchovině je plch zahradní znám ještě z následujících lokalit: Dobříš a okolí (VALTA 1951, HERÁŇ & MAZÁK 1976, ANDĚRA 1986, ANDĚRA & BENEŠ 2001), Hostomice pod Brdy (ANDĚRA & BENEŠ 2001) a Cekov (TYKAČ 1934).

Metodika

V roce 2006 bylo v Brdech započato s kontrolními odchyty na potenciálních lokalitách výskytu plcha zahradního, s cílem prokázat jeho přítomnost. Odchyty byly prováděny za příznivého počasí v měsících červenci až září (období aktivity druhu) za užití dřevěných živolovných pastí vlastní výroby a v jednom případě též kovových pastí typu Sherman XLK. Pasti byly na dané lokalitě exponovány vždy po maximálně dvě noci a byly vnaďeny ovocným džemem, švestkovými povidly či arašídovou pomazánkou. Tento postup byl úspěšně ověřen při předchozích odchycích plcha zahradního na Šumavě.

Výsledky a diskuse

V průběhu let 2006–2009 byly na Brdské vrchovině provedeny kontrolní odchyty s cílem prokázat plcha zahradního na 8 lokalitách ležících v celkem 5 mapovacích čtvercích (viz tab. 1). Žádný z terénních odchytů výskyt plcha zahradního neprokázal, při průzkumu byli odchyceni pouze běžní lesní hlodavci. Všechny zkoumané lokality se vyznačovaly přítomností obnaženého skalnatého podkladu, zpravidla otevřeného kamenného moře. Tento biotop byl zvolen především na základě našich současných znalostí o stanovištních nárocích druhu na Šumavě (MIKEŠ et al. 2010, MIKEŠ nepubl. data), dalším důvodem byla skutečnost, že na suťovém svahu porostlém reliktním borem byl plch zahradní v Brdech prokázán již v minulosti (viz ČERVENÁ et al. 1981, HŮRKA 1990). Celkové odchytové úsilí při průzkumu činilo 331 pastonocí, což jistě není žádný závratný počet, nicméně při běžném výskytu druhu by na jeho prokázání mělo postačovat. Pro srovnání, F. Čečil při inventarizačním průzkumu PR Fajmanovy skály a klenky za užití 40 sklapovacích a 8 živochytných pastí nalíčených po 11 nocí odchytily mimo jiné 4 exempláře *Eliomys quercinus* (ČERVENÁ et al. 1981, ŠEDO 1982). Obdobně bylo v roce 2006 na Šumavě v prostředí otevřených kamenných moří a jejich blízkého okolí (lokality ve čtverci 6847, 800–970 m n. m.) za 17 nocí odchyceno 20 jedinců plcha zahradního, nepočítaje četné opětovné odchyty (na noc líčeno průměrně 24 dřevěných živolovných pastí stejného typu jako výše, MIKEŠ nepubl. data). Možnost, že by v současnosti plch zahradní na Šumavě a v Brdech preferoval odlišná stanoviště, považujeme za nepravděpodobnou. V této souvislosti je však důležité zmínit, že uvedená pohoří se liší jak klimatickými poměry (viz TOLASZ et al. 2007), tak geologickou stavbou (viz BABŮREK et al. 2006, FATKA 2005). Navíc, přestože jsou obě klasifikována jako oreofytikum, podíl horských druhů rostlin je v Brdech mnohem nižší (viz SKALICKÝ 1998).

Závěrem se domníváme, že na základě provedeného průzkumu je nutné na Brdské vrchovině plcha zahradního považovat za velmi vzácný druh, přičemž ale zároveň nemůžeme vyloučit ani možnost, že se zde již vůbec nevyskytuje.

Tab. 1 – Výsledky odchyťů drobných savců v Brdech v letech 2006–2009.**Tab. 1** – Results of the small mammal trapping in the Brdy Mts in the period 2006–2009.

lokality / locality	datum / date	biotop / habitat	počet a typ pastí / number and type of live-traps	odchytení drobní savci / small mammals trapped
Fajmanovy skály a klenky (6448), 720–770 m n. m.	14.–16. 7. 2006	otevřená kamenná moře a okolí	30 ks dřevěných ŽP/noc	neg.
Valdek (6249), 550–560 m n. m.	17.–19. 9. 2006	otevřené kamenné moře pod zříceninou a její okolí	14 ks dřevěných ŽP/noc	<i>Clethrionomys glareolus</i> – 1M
Jindřichova skála (6249), 570–590 m n. m.	18.–19. 9. 2006	otevřené kamenné moře pod skálou	14 ks dřevěných ŽP/noc	neg.
Hřebenec (6448), 740–750 m n. m.	7.–9. 7. 2007	otevřená kamenná moře a okolí	30 ks dřevěných ŽP/noc	<i>Clethrionomys glareolus</i> – 1F
Plešec (6349), 770 m n. m.	18.–19. 8. 2007	kamenitá suť v lese	11 ks dřevěných ŽP/noc	<i>Apodemus flavicollis</i> – 1F
Hradiště (6349), 840 m n. m.	18.–19. 8. 2007	otevřené kamenné moře a okolí	10 ks dřevěných ŽP/noc	<i>Apodemus flavicollis</i> – 1M
lovecký zámeček Tři Trubky (6248), 590–600 m n. m.	15.–17. 7. 2008	otevřené kamenné moře a okolí	35 ks dřevěných ŽP/noc	neg.
Plešivec (6149), 580–600 m n. m.	16.–18. 8. 2009	otevřená kamenná moře a okolí	39 ks ŽP Sherman XLK/noc	<i>Apodemus flavicollis</i> – 1F

Poděkování

Děkujeme M. Anděrovi za cenné poznámky k rukopisu, za laskavé poskytnutí dosud nezveřejněných záznamů plcha zahradního z Brdské vrchoviny k publikování a za zaslání své závěrečné zprávy. V. Vohralíkovi vděčíme za poskytnutí literatury a komentáře k rukopisu. M. Muška nám pomohl při shánění nepublikovaného inventarizačního protokolu. Náš dík si v neposlední řadě zaslouží také všichni, kteří asistovali při terénních pracích. Výzkum byl částečně podpořen grantem KJB601410816 Grantové agentury AV ČR a výzkumným záměrem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy MSM6007665801.

Literatura

- ANDĚRA M., 1986: Dormice (Gliridae) in Czechoslovakia. Part I.: *Glis glis*, *Eliomys quercinus* (Rodentia: Mammalia). – Folia Musei Rerum Naturalium Bohemiae Occidentalis, Plzeň, Zoologica 24: 3–47.
- ANDĚRA M., 1995: Význam ekosystémů Brd pro ochranu savců. – Ms., 35 p. [Závěrečná zpráva; depon. in: Národní muzeum, Praha.]
- ANDĚRA M. & BENEŠ B., 2001: Atlas rozšíření savců v České republice. Předběžná verze. IV. Hlodavci (Rodentia) – část 1. Křečkovití (Cricetidae), hrabošovité (Arvicolidae), plchovití (Gliridae). – Národní muzeum, Praha, 156 p.
- BABŮREK J., PERTOLDOVÁ J., VERNER K. & JIŘIČKA J., 2006: Průvodce geologií Šumavy. – Správa NP a CHKO Šumava & Česká geologická služba Praha, Vimperk, 118 p.
- ČERVENÁ A., ČEČIL F., GRYC J., HOSTIČKA M., KOČANDRLOVÁ E., SOFRON J., SOKOLOVÁ L. & ŽÁN M., 1981: Státní přírodní rezervace Fajmanovy skály a klenky – inventarizační průzkum v období 1978–1981. – Ms., 83 p. + mapové přílohy a fotodokumentace [Závěrečná zpráva; depon. in: AOPK ČR, Praha.]

- FATKA O., 2005: Geologická stavba. – In: CÍLEK V. (ed.), Střední Brdy: 30–44, MZe ČR, MŽP ČR, ČSOP Příbram a Kancelář pro otázky ochrany přírody a krajiny Příbram, Příbram.
- HERÁŇ I. & MAZÁK V., 1976: Materiály z mammalogického referátu zoologického oddělení Národního muzea v Praze. – II. Barevné anomalie. – *Lynx n. s.*, Praha, 18: 109–112.
- HŮRKA L., 1990: Die Säugetierfauna des westlichen Teils der Tschechischen Republik. III. Die Nagetiere (Rodentia). – *Folia Musei Rerum Naturalium Bohemiae Occidentalis, Zoologica* 31: 1–59.
- MIKEŠ V., HEDRICH J. & SEDLÁČEK F., 2010: Syntopic occurrence of the Garden Dormouse (*Eliomys quercinus*) and the Edible Dormouse (*Glis glis*) in a montane climax spruce forest (Rodentia: Gliridae). – *Lynx n. s.*, Praha, 41: 193–200.
- SKALICKÝ V., 1988: Regionálně fytogeografické členění. – In: HEJNÝ S. & SLAVÍK B. (eds), Květena České socialistické republiky 1: 103–121, Academia, Praha.
- ŠEDO I., 1982: Faunistická pozorování v západních Čechách v roce 1981. – Sborník Západočeského muzea v Plzni, Příroda, 44: 1–59.
- TOLASZ R., MÍKOVÁ T., VALERIÁNOVÁ A. & VOŽENÍLEK V. (eds), 2007: Atlas podnebí Česka. – ČHMÚ a Univerzita Palackého, Praha, Olomouc, 255 p.
- TYKAČ J., 1934: Studie k soupisu obratlovců v záp. Čechách. – Sborník Městského historického muzea v Plzni 1934: 161–220.
- VALTA K., 1951: Zvířena našeho kraje. (Ssavci – stručný přehled.). – *Od stříbrných hor* 18: 6–7.

Adresy autorů:

Václav MIKEŠ

Jihočeská univerzita, Přírodovědecká fakulta, katedra zoologie
Branišovská 31
CZ – 370 05 České Budějovice

Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích

Dukelská 1
CZ – 370 51 České Budějovice
e-mail: mikes@muzeumcb.cz

František SEDLÁČEK

Jihočeská univerzita, Přírodovědecká fakulta, katedra zoologie
Branišovská 31
CZ – 370 05 České Budějovice
e-mail: fsedlac@prf.jcu.cz

Došlo: 29. 2. 2012

Přijato: 28. 4. 2012